

بررسی بافت تاریخی محله نوبر تبریز و خیابان کشی در محور تاریخی باغشمال

سعید مهربار^{۱*}، هادی آدینه قهرمانی^۲، سپیده مهربار^۳

۱- کارشناس ارشد مرمت بناها و بافت‌های تاریخی، دانشگاه هنر اصفهان Saeedmehryar@gmail.com

۲- کارشناس ارشد معماری، تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز Mimhadiarch@gmail.com

۳- کارشناس مرمت بناها و بافت‌های تاریخی، دانشگاه پیام نور واحد تبریز Sepeedehmehryar@gmail.com

چکیده

محلات تاریخی شهر تبریز با توجه به هسته تاریخی و عنوان شدن شهر تبریز به باغشهر-بازارشهر، در طی قرون گذشته با ورود مدرنیته، دستخوش تحولات کالبدی گردید. گسترش کالبدی شهر، مهاجرت، و شهرنشینی مدرن، محدوده بافت تاریخی را متحول کرده و حصار شهر برای ایجاد مدرنیته تخریب گردید. دوران پهلوی اول این روند بسیار سریع‌تر اتفاق افتاد و دروازه‌های شهر برای دسترسی به هسته مرکزی با ورود مکانیزم حمل و نقل عمومی و ایجاد رفاه نسبی برای دسترسی عموم، مداخلاتی در عرصه بافت تاریخی انجام پذیرفت. گذرهای تاریخی برای خیابان‌کشی مدرن تخریب گردید، و عملکرد جدید در سیستم دسترسی ایجاد شد. پس از سالهای ۱۳۰۰ هجری شمسی، مجموعه‌های درهم تنیده بافت تاریخی دوره قاجار عملکرد سنتی خود را با تصویب قوانین جدید توسعه معابر، از دست داد که یکی از اصلی‌ترین محلات تاریخی شهر تبریز، محله نوبر با پیشینه باغ‌محله در محور تاریخی باغشمال در این تغییرات معابر دچار تحولاتی در بافت تاریخی گردید. هدف این مقاله سنجایی و معرفی معابر و گذرهای تاریخی محله نوبر، همچنین چگونگی تغییر در عملکرد و هویت تاریخی این محله با محوریت باغشمال می باشد. پرسش اصلی این است که نوع کنترل محلات در دوران قبل از تخریب چه بوده و تاثیر مدرنیته در ارتباط این محلات چه بوده است؟ بر این اساس، اسناد و نقشه‌های تاریخی در دوره قاجار و پهلوی بررسی گردیده و خیابان‌کشی‌هایی که بافت تاریخی را گسسته و نظام ساختاری بافت تاریخی را متحول کرده است، مورد معرفی و بررسی قرار گیرد. پیشنهاد مطالعاتی به صورت کتابخانه‌ای و میدانی می‌باشد تا مداخلات انسانی در تعریض معابر و به تبع آن تخریب بناهای ارزشمند بافت نیز عیان گردد.

واژه‌های کلیدی: تبریز، محله نوبر، نظام ساختاری، هویت شهری، معابر تاریخی، خیابان شاهپور (ارتش).

۱- مقدمه

ورود مدرنیته به ایران در دوره قاجار، تاثیراتی در تخریب و دگرگونی بافت شهرهای تاریخی داشته است. تفکرات حاکم در این دوره با توجه به نمونه‌های اروپایی در بازآفرینی شهری شکل گرفت. با حضور مستشاران و تعاملات فرهنگی اجتماعی ایرانیان با فرنگیان، این روند تحولاتی در نظام ساختاری شهرهای تاریخی به وجود آورد. «نوسازی شهری به شکل عمده در احداث خیابان‌ها نمایان شد و خیابان به عامل اصلی هویتبخش شهر تبدیل گردید. البته، علت اهمیت یافتن خیابان در الزامات جدید نوسازی نظیر سیمای مدرن شهری، وسایل حملونقل مدرن و کالاهای جدید بود که نیازمند فضای متناسب با خود بود و ایجاد این فضا نیز نیازمند گسترش آن در بافت زندگی شهروندان بود» [۱]. یکی از مهمترین دلایل گرایش به تخریب و بازسازی بافت ها و قسمت های قدیمی شهرها، میل به تجدیدگرایی و دست یافتن به ظواهر پیشرفت است [۲]. این بازآفرینی در سال-